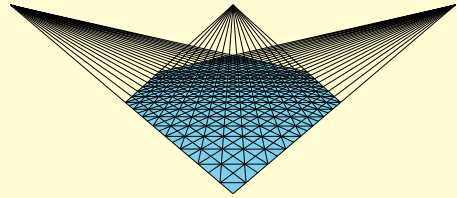

Nummer 51, september 2011

Lezing Sjeng Scheijen – Zeeuwse Archievendag zaterdag 15 oktober

Lezing Suzanna Jansen – Symposium woensdag 2 november

Zeeuwse handel in slaven?! Feiten & cijfers over een Zeeuws bedrijf

Akten van Lief & Leed – 200 jaar Burgerlijke Stand

Het Zeeuws Archief schenkt tot en met december speciale aandacht aan de belangrijkste bron voor onderzoek naar voorouders: de akten van de burgerlijke stand. Op het programma staan een dubbelexpo in Veere en Middelburg, cursussen, een romantische wandeling door Veere, de Zeeuwse Archievendag en het symposium *Lang leve de burgerlijke stand!*. Kijk voor het volledige programma op www.zeeuwsarchief.nl.

**Zoek en vind
uw Zeeuwse
voorouders**

www.zeeuwengezocht.nl

Maria Witte poseert met haar pop omstreeks 1895 voor fotograaf Carl Wilhelm Bauer in Middelburg. Het meisje werd 17 december 1893 geboren. Haar ouders zijn Jan Witte, letterzetter van beroep, en Johanna de Wijze. De gegevens uit haar geboorteakte zijn in te zien via www.zeeuwengezocht.nl.

Foto op carte-de-visiteformaat, 6x11 cm. HTAM-A-1977.

‘In persoonlijke documenten gaat de geschiedenis leven’

“Mijn eerste bezoek aan een archief bracht ik in Sint Petersburg, Rusland, aan het regionaal literatuur archief, het belangrijkste literatuurarchief van het land. Ze hebben daar handschriften van Dostojevski en Poesjkin. Ik ging erheen om opnamen te maken voor een documentaire bestemd voor een tentoonstelling over Diaghilev [Groningen, 2005]. We hadden een familielid van Diaghilev gevonden die diens brieven zou voorlezen.

Werken in archieven is er, zoals overal, gebonden aan veel regels. Ook Russen zijn daarin behoorlijk strikt, al staat daar tegenover dat ze er, als ze willen, gemakkelijk van kunnen afwijken. We hebben toen eerst brieven aan de directeur geschreven en kregen daarna echt fantastische medewerking. Ik was altijd al gefascineerd door Diaghilev, of eigenlijk door muziek en beeldende kunst uit de jaren '20 en '30, en daarbij kom je Diaghilev steeds weer tegen. De documentaire was een reuze kans met het onderwerp aan de slag te gaan. Door het bezoek aan het archief kwam ik tot nieuwe inzichten. Ik wist niet dat er zoveel viel te ontdekken. Het bestaan van brieven van Diaghilev was bekend, maar niet dat het er zoveel waren, en ook niet dat er brieven van zijn stiefmoeder,

Sjeng Scheijen, foto: Bob Bronshoff.

Sjeng Scheijen promoveerde op de biografie over Sergej Diaghilev (1872-1929), Ruslands bekendste kunstkriticus, impresario en producent. De biografie werpt nieuw licht op Diaghilev als de stuwende kracht achter de Ballets Russes en zijn cruciale rol in de popularisering van Russische opera in het Westen.

Scheijen verrichtte twee jaar lang internationaal archiefonderzoek, waarbij hij bijzondere en nooit eerder gepubliceerde brieven en documenten opspoorde. Hij was de eerste die het familiearchief van de Diaghilevs in Sint Petersburg volledig onderzocht. De auteur is slavist en specialist op het gebied van de Russische kunst van de 19e en vroeg-20e eeuw. Tegenwoordig is hij als onderzoeker verbonden aan de vakgroep Slavische talen & culturen aan de Universiteit Leiden.

‘Ik wist niet dat er zoveel viel te ontdekken’

stiefbroers, vader en andere familieleden waren. En Diaghilev schreef geen kattedelletjes! Het ging om lange brieven over zijn privéleven en zijn ideeën.

Ook in het Stadsarchief Amsterdam heb ik onderzoek gedaan. Diaghilev heeft een toer door Nederland gemaakt. Wat opviel was de ontzettende laagdrempeligheid ten opzichte van archieven in het buitenland. In Frankrijk kan de taal een probleem zijn. In Amerika word je weliswaar goed geholpen, maar men doet zeer zenuwachtig over het auteursrecht en is angstig dat je ‘zo maar’ gebruik zou willen maken van de inhoud van hun archief. Voor het gebruik van één citaat moet je al een apart formulier invullen en ondertekenen. Ik maakte daar een fotootje met mijn telefoon, gewoon als geheugensteuntje. Het telefoontje heb ik onmiddellijk moeten inleveren en de foto werd gewist.

Op dit moment doe ik onderzoek naar de ondergang van de Russische Avant-Garde, een groep kunstenaars, onder het regime van Stalin. Daar komt veel archiefonderzoek bij kijken. Ik wil weten op welke manieren die kunstenaars de ondergang zelf hebben beleefd, en – omdat ze er zelf aan mee werkten – hoe ze dat voor zichzelf acceptabel hebben gemaakt. Daarvoor ga ik veel privé-correspondentie bekijken. Dat is heel spannend. In persoonlijke documenten gaat de geschiedenis leven. Bij Diaghilev kwam je in de dynamiek van zijn vriendengroep terecht.

Ik vind het belangrijk de persoonlijke beleving in de geschiedenis een plek te geven. Dat mensen zien dat het menselijke geschiedenis is. Vaak ontstaan door toevallige factoren als onderlinge strijd en emotionele gevoelens. Daarmee haal ik het onderwerp misschien van een voetstuk af. Maar grote kunst is sterk genoeg om dat te overleven.”

Zeeuwse Archievendag

Deze lezing maakt deel uit van de Zeeuwse Archievendag. Verschillende Zeeuwse archiefinstellingen bieden zaterdag 15 oktober een kijkje achter de schermen. In het Zeeuws Archief kunnen bezoekers onder begeleiding van een gids de ondergrondse depots bezoeken, workshops volgen of een bezoek brengen aan de Genealogische Contactdag Zeeland. Kijk voor het volledige programma op www.zeeuwsarchief.nl.

‘Bloedspannend. Onderzoek doen is alsof je een speurtocht maakt’

“Ik bracht voor het eerst een bezoek aan een archief toen ik als journalist in Rusland werkte. Archieven zijn daar van een andere orde. In de Sovjettijd waren ze altijd gesloten. Na heel veel moeite heb ik twee keer een archief bezocht en kreeg er bijna niets te zien.

Het archiefonderzoek naar mijn voorouders vond ik super spannend en leuk. Ik begon heel naïef. Ik stuurde een aanvraag voor inlichtingen over mijn opa en oma naar het bevolkingsregister. Aan het bestaan van archiefinstellingen had ik niet gedacht! Ik kreeg een vriendelijk briefje terug met een verwijzing naar het Amsterdams Stadsarchief. Zo ben ik begonnen. Ik vond het meteen bloedspannend. Geweldig, onderzoek doen is alsof je een speurtocht maakt.

Ook bij het eerste studiezaalbezoek was ik heel naïef. Van het eerste onderzoek had ik niets opgeschreven. Kon ik de volgende keer eerst alles over doen. Als bezoeker was ik niet echt gemakkelijk. Ik heb heel veel vragen gesteld. Ik was vriendelijk, maar vasthoudend. En ik ben altijd goed geholpen.

Ik was niet van plan een boek over mijn familiegeschiedenis te schrijven, maar toen het opvoedingsgesticht Veenhuizen om de hoek kwam kijken, veranderde dat. Het verhaal van Veenhuizen ging over heel veel mensen, en het was een belangrijke geschiedenis die onderbelicht was. Daarom heb ik het opgeschreven.

‘Het zoeken in de archieven was superleuk, van al die losse feiten een lopend verhaal maken was iets anders.’

Het zoeken in de archieven was superleuk, van al die losse feiten een lopend verhaal maken was iets anders. Ik heb eindeloos geordend; per voorouder heb ik een chronologische lijst van de gebeurtenissen gemaakt. En die heb ik opnieuw geordend, en bekeken, en geordend. Tot de losse feiten steeds meer verbanden prijsgaven.

Een gesproken verhaal heeft een andere impact dan een verhaal op papier. Door het geven van lezingen ontdekte ik hoe zeer alleen al het kiezen van een andere vertelvorm het verhaal zelf beïnvloedt. Daarom ben ik me na het verschijnen van Het pauperparadijs gaan verdiepen in de taal van het theater. Begin juni ben ik afgestudeerd als theatermaker. Mijn afstudeervoorstelling *Zo dicht mogelijk bij de witte streep* gaat over de zoektocht naar hoe je ‘normaal’ moet leven. Bij een lezing over *Het pauperparadijs* merk ik vaak dat er mensen komen die geïnteresseerd zijn in stamboomonderzoek, anderen in familiegeschiedenissen, en weer anderen in het

Suzanna Jansen, foto: Rop Zoutberg.

Suzanna Jansen vertelt in de lezing hoe ze dankzij archieven – van de burgerlijke stand, van het leger, van rechtbanken, gevangenis en meer – het verhaal van vijf generaties van haar familie wist te reconstrueren, en daarmee een geschiedenis van twee eeuwen onderklasse wist te schrijven.

Suzanna Jansen is de auteur van ‘Het Pauperparadijs, een familiegeschiedenis’ (2008) en ‘De hemel is goud, biografie van een race’ (2011). Meer informatie op www.suzannajansen.nl.

Deze lezing maakt deel uit van het symposium *Lang leve de burgerlijke stand!* De lezing begint om 16.00 uur en wordt afgesloten met een signeersessie in het archiefcafé.

Lang leve de burgerlijke stand! Symposium voor iedereen

Genealogische gegevens kunnen leiden tot ontroerende familiegeschiedenissen, maar er zijn nog veel meer toepassingen. Het Zeeuws Archief laat u graag kennismaken met verschillende verrassende facetten van onderzoek naar voorouders en familie, en nodigt u van harte uit! Het symposium is woensdag 2 november in de Hofplein-kerk tegenover het Zeeuws Archief en begint om 13.00 uur. Op het programma staan behalve de lezing van Suzanna Jansen lezingen over meer dan 200 jaar burgerlijke stand in Zeeland (Leo Hollestelle), Zeeuwse emigranten in de 19e eeuw (Yvette Hoitink) en genealogie en genetica (Eric Hennekam). Kijk voor het uitgebreide programma op www.zeeuwsarchief.nl. Toegang is gratis, aanmelden gewenst, via info@zeeuwsarchief.nl, of tel. 0118 678 800.

verhaal over armoede of de algemene geschiedenis. Ik ben benieuwd naar het publiek in Middelburg!”

‘Een gesproken verhaal heeft een andere impact dan een verhaal op papier.’

Zeeuwse handel in slaven?! Feiten & cijfers over een Zeeuws bedrijf

Het archief van de Middelburgse Commerciale Compagnie staat sinds eind mei 2011 op de UNESCO-werelderfgoedlijst voor documentaire werken, Memory of the World. De Middelburgse Commerciale Compagnie (MCC) was een onderneming die in de 18e eeuw in slaven handelde. Van de slavenreizen werd schip voor schip en reis voor reis een afzonderlijke administratie bijgehouden: boekhouding, scheepsjournalen en correspondentie. In het MCC-archief is de administratie van de slavenhandel vrijwel volledig en intact aanwezig. Dat maakt dit archief wereldwijd tot een uiterst zeldzame bron. Maar wat was de MCC voor een bedrijf?

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Archive of the
Middelburgse Commerciale Compagnie (MCC)
Inscribed on the Register in 2011
Memory of the World

Enkele feiten & cijfers*

- ▶▶▶ De MCC werd opgericht in 1720 met het doel handel te drijven op havens aan de Oostzee, Frankrijk, het Iberisch schiereiland, de Middellandse Zee, West-Indië en Afrika.
- ▶▶▶ De MCC heeft zich kortstondig gericht op walvisvaart.
- ▶▶▶ Na 1730 ging de MCC zich bezighouden met de driehoekshandel Afrika – West-Indië – Europa. De eerste slavenreis werd uitgereed in 1732.
- ▶▶▶ Bij een slaven- of ‘driehoeksreis’ werd in Zeeland allerhande koopwaren aan boord genomen, vooral textiel en geweren. Deze lading werd door de kooplieden van de MCC in Afrika geruild tegen slaven. Zodra een schip was volgeladen met slaven werd de oversteek over de Atlantische oceaan gemaakt naar West-Indië. In Suriname, Berbice – Demerary – Essequibo (nu Brits-Guyana), Curaçao en Sint Eustatius werden de slaven verkocht aan handelaren en eigenaren van plantages. De opbrengst werd omgezet in producten van plantages: suiker, tabak en cacao, waarmee het schip terugvoer naar Zeeland.
- ▶▶▶ Bijzonder voor het MCC-archief is de ‘dubbele’ administratie van zowel de schepen als het kantoor. De kapitein en

de hoogste bemanningsleden voerden op hun reizen naast hun nautische journalen een uitvoerige boekhouding. Thuisgekomen werden hun gegevens verwerkt in het ‘scheeps- of rederijboek’, dat per schip een volledig beeld geeft van de aanbouw en de gemaakte reizen.

- ▶▶▶ De MCC reedde in totaal circa 300 schepen uit. In 113 gevallen ging het om een slavenreis.
- ▶▶▶ Het merendeel van de slavenreizen werd uitgereed tussen 1756 en 1780.
- ▶▶▶ De laatste slavenreis werd in 1807 ondernomen. Er kwam toen een einde aan alle scheepsuitredingen van de MCC als gevolg van oorlogen – eerst de Vierde Engelse Oorlog, daarna de Napoleontische oorlogen.
- ▶▶▶ De MCC heeft ruim 31.000 slaven ingekocht. Daarvan overleefden er 27.345 de oversteek over de Atlantische Oceaan.
- ▶▶▶ Na 1811 bestond de MCC alleen nog als scheepswerf. Regelmatig nam de MCC deel in de bouw en exploitatie van Middelburgse zeilschepen voor de vaart op Indië. Ook hiervan is veel archief met gedetailleerde informatie bewaard gebleven.
- ▶▶▶ In 1889 werd de MCC opgeheven.
- ▶▶▶ De Middelburgse Commerciale Compagnie heet eigenlijk Commerciale Compagnie van Middelburg. De afkorting ‘CCvM’ is ook verwerkt in het merkteken. Rijksarchivaris van Zeeland dr W.S. Unger (1889-1963), die de inventaris van het archief in 1951 voltooide, introduceerde de naam ‘Middelburgsche Commerciale Compagnie’ en de afkorting MCC.

Het MCC-archief wordt beheerd door het Zeeuws Archief. De archiefinventaris kan online worden geraadpleegd via www.archieven.nl. Voor het inzien van archiefstukken kunt u terecht in onze studiezaal.

* De gegevens zijn afkomstig uit de archiefinventaris van W.S. Unger en het artikel dat hij over de slavenhandel van de MCC schreef voor het Economisch-Historisch Jaarboek uit 1961.

Adres en openingstijden

Zeeuws Archief, Hofplein 16, Postbus 70, 4330 AB Middelburg, tel. (0118) 678800, fax (0118) 628094, info@zeeuwsarchief.nl, www.zeeuwsarchief.nl

De studiezaal is open van dinsdag t/m vrijdag, 10.00-17.00 uur, de expositie van maandag t/m vrijdag, 9.00-17.00 uur. Beide zijn de eerste zaterdag v/d maand open van 9.00-17.00 uur.

Abonnement Nieuwsbrief

Wilt u deze gratis Nieuwsbrief voortaan als abonnee ontvangen, mail uw adresgegevens dan naar info@zeeuwsarchief.nl onder vermelding: abonnement Nieuwsbrief. U kunt zich via dit mailadres ook afmelden. Hebt u geen e-mail, stuur dan een kaartje naar het Zeeuws Archief met uw aan- of afmelding.